

POLİTİKA İÇİNDE TEVFİK FİKRET

Konur Ertop

Eski edebiyatımızın bağlı olduğu düşünce dünyası hemen hemen bütün yönleriyle eleştirme kavramının yabancısidir. Felsefe'yi din engellemiştir. Yönetim üzerinde konuşmayı teokrasi önlemektedir. Eski metinlerde "meydan-ı siyaset" sözünün "idam yeri" anlamına kullanılması ilgi çekicidir. Yurttaş yoktur bugünkü anlamıyla; "tebaa" vardır. Politika üzerine yazılmış yapıtlar ürkek öğüt kitaplarıdır. Politik düşüncenin sanat eserine konu olması ise görülmüş şey değildir. Ancak zamaneden, çağın kötülüklerinden genel çizgilerle yakınılır. Yönetim organlarındaki bozukluklar, yöneticilerin haksızlıkları çok seyrek olarak, Veyisi'nin kasidesinde gördüğümüz şekilde padişaha şikâyet edilir. Ondan medet umulur. Sanatçının politika karşısında tavır takınışının tek cesur örneği de Şehzade Mustafa'yı Kanunî Sultan Süleyman öldürtünce Taşlıca Yahya'nın yazdığı mersiye'dir.

Tanzimattan sonraki edebiyatımızda batıdan birtakım yeni düşünceler benimsendiği görülür. Bunlar arasında yönetim düzeniyle ilgili olanlar ön plânda yer almaktadır. Tanzimat yazarları edebiyatı aydınlar topluluğunun, zümrinin malı olmaktan çıkarılırlar, yönetim bozukluklarını halkın karşısında ele alırlar. En çarpıcı örneğini Namık Kemal'de gördüğümüz şekilde politika çekişmesine girerler. Birinci Meşrutiyetin başarısız bir deney halinde son bulmasıyla baskı dönemi bir daha açılır. II. Abdülhamid'in parçalanmak üzere olan İmparatorluğu çapraşık oyunlar ve Doğu kurnazlığıyla ayakta tutma çabaları hesaplı bir kuruntu ağı içinde eleştirici düşünceyi yeniden boğar.

Edebiyat küçük ve günlük duyarlıkların anlatma aracı olmuş, bireyin serüveni etrafında dönmeye başlamıştır. Sanatta "üslûp" sorunu öne geçmiş, sevgi acıları, tabiat karşısında duygulanışlar klişe temalar haline gelmiştir. Servet-i Fünun edebiyatı bu özellikleri kendisinde toplar ve devam ettirir.

Topluluğu meydana getiren sanatçılar kötümser bir dünya görüşü içinde toplum bozuklukları ve hürriyetsizlik yüzünden Yeni Zelânda'ya göç etmeye kalkışır. Bunu gerçekleştiremeyince Manisa'da bir çiftliğe çekilme hazırlığına başlarlar. Tevfik Fikret'in "Ömr-i muhayyel, Bir ân-ı hüzü, Yeşil yurd" şiirleri toplum gerçekleri karşısındaki bu kaçış hayalini anlatır. Arkadaşlarıyla birlikte bağlandığı umudun boşa çıkışını da "Bir mersiye" adlı şiir dile getirmektedir.

Bundan sonra onun sanatında yeni bir dönem başlar. Artık kötülüğün üzerine yürüyecek, bozukluklara karşı sesini yükseltecek, çetin bir mücadelenin sözcüsü olacaktır.

Sanat için sanat anlayışına bağlı olduğu dönemdeki şiirlerden "Ramazan sadakası, Bahıçılar, Nesrin..." gibi bazılarında Tevfik Fikret, yardım bekleyen kimselere, ezilmişlere karşı acıma şeklinde duygusal bir toplumeçülüğe yer vermişti. Toplumdan kaçma, uygarlıktan uzak bir yerde tabiata sığınma düşleri içindeyken Abdülhamit yönetiminin baskısını, yurdun kötü durumunu simgeli yoldan ilk olarak "Hande-i büm" şiirinde anlatmaya çalıştı. Bunu, gene toplumsal yoruma açık olan "Kahka-i ye's" izledi. Fakat asıl, Servet-i Fünun dergi-

sinden ayrıldıktan sonra ve artık yayınlanma olanağı kalmadığı için aydınlar arasında gizlice clden ele doluşan heyecanlı mücadele şiirleriyle politik işlev kazandı. 1908 de II. Meşrutiyet'in ilânına kadar gelen süreyi Bebek sirtlarında "Âşyan" adını verdiği evinde toplumsal ilişkilerden ve arkadaşlarından uzakta, hürriyet özlemini çetin saldırı şiirlerine döke-rek geçirdi. Bu eserlerinin ilki olan "Sis" kap-kara bir tarih görüşüne, ahlâksızlıklardan nefrete ve ezilmişlerle beraber olma duygusuna dayanır. "İzler" adlı şiiri, doğruluk yolunda tek başına ve inanç içindeki hürriyet kahramanı canlandırır. "Tarih-i kadim" savaşların, çıkar düşkünlüğünün, hürriyeti boğan sömürülerin, insanları birbirine düşüren din ayrılıklarının aleyhinde acı dolu bir heyecan şiiridir. "Sabah olursa" da taze umutlar yer alır. "Şehrayin" Abdülhamid'in bir saltanat yıldönümüne ait şenliklerle yurdun durumu arasındaki karşıtlığı dile getirir. "Bir lahza-i taahhur" da, Ermeni anarşistlerinin Abdülhamid'e yaptığı suikast teşebbüsünün küçük bir gecikme yüzünden başarısızlığa uğramasına yakınılır.

Meşrutiyet'e yakın günlerde ihtilâlcilerle Tevfik Fikret arasında görüşmeler olur. İstek üzerine "Millet şarkısı" nı yazar. Derken Meşrutiyet ilân edilir. Hürriyet geri gelmiş, bozuklukların ortadan kaldırılması için imkân doğmuştur. Fikret, coşkunluk içinde "Rücu" şiirini yazar, "Sis" teklî saldırılarının ulusa değil onu ezen çevreye olduğunu anlatır. "Doğan güneşe" şiirini kaleme alır. Hüseyin Cahit ve Hüseyin Kâzım'la birlikte Tanin gazetesini çıkarmaya başlar. Fakat bir süre sonra yeni gelenlerin de eski yöneticilerden farksız olduğunu, hiçbir şeyin düzelmediğini anlar; Meşrutiyet hükümetine cephe alır. O sırada Trab-lusgarp savaşı yüzünden Meclis-i Meb'usan'ın geçici olarak kapanmasına karar verilir. Abdülhamit de 1878 de (hicri 1295 de) gene aynı şekilde geçici kaydıyla kapatmış bir daha da açmamıştı. Fikret, "95'e doğru" şiiriyle bunu hatırlattı ve eski dönemin geri geldiğini, aynı kötülüklerin gene tekrarlanmağa başladığını belirtti. Nüzhet Sabit bu şiiri ele geçince Vazife gazetesinde 2. baskı yaptırarak yayınladı. Fırtınalar koptu. Bundan sonra Meclis yeniden açıldı fakat Fikret İttihat Terakki'nin düşmanlığını kazandı. Partinin kültür temelini meydana getiren Türkocağı çevresinden, ayrı; "Tarih-i kadim" şiiri dolayısıyla kızgınlığını çektiği mürtecilerden, ayrı saldırılar gelmeğe başladı. Servet-i Fünun'da kendisini destekleyen genç yazarlara teşekkür ederek "Rübab'ın cevabı" nı yayınladı ve zorbalığın, fırsatçılığın, sömürücülüğün şiddetle karşısında olduğunu gösterdi. Bunu çıkar düşkünlü politikacıları yeren "Hân-ı yağma" şiiri izledi. Son olarak da İttihatçıların I. Dünya Savaşına girme kararına şiddetle karşı koyan ve dinin politikaya araç kılınmasına saldıran "Sancağı Şerif huzurunda" şiiriyle politik olaylar karşısındaki görüşünü dile getirdi.

Tevfik Fikret politika içindeki yerini alır ve yargılara varırken mutlak bir hürriyet isteğine, birey saygısına, medeni cesarete, doğruluğa, görev duygusuna, yurt sevgisine, uygar ülkelerdeki yaşama koşullarının bütün vatandaşlara sağlanması gerekliliğine dayanıyordu.

HALK ALBÜMÜ'nden:

ETLİK OTOBÜSÜ

Gazete, ekmek, yarım kilo zeytin
Ve pirinç salı pazarından.
Şimdi kırmızı otobüsler
Götürmektedir akşam halkını.

Papatya suyu ile boyanmış bir saç
Kaya dibinde açmış bir ağacı
Özlenen bir badem ağacını
Götürmektedir sevmeye.

Eski sepetten bir ayva
Güz çehizi gibi kokar
İçine üvez dalları saklanmış
Bir çocukluk sandığında.

Bir güz yanmaktadır ocakta
Bağ çırpısından.
Dökülmüş yaprakların hisrişısından
Duyar otobüste ölümün gelişini

Bir büyütle bakıyoruz ölüme, oysa
Üvezlerin yaprak dökmesidir ölüm,
Otobüsün durması gecenin son seferinde
Ağması donmuş gökle yıldızımızın.

Ceyhan Afuf KANSU

Ahlâklı ve iyi yurttaş olmak için bunları yerli sayıyordu. Politikanın karışık yollarına ayak uyduramayacak kadar dürüst ve örgütlü çalışmaya katılmayacak kadar hırçın yapıldığıydı. Bu arada politik seçimlerinde yanlışlara düştüğü de oluyordu. Örneğin Berlin anlaşmasının bir maddesine göre bugün 19 ilimizin bulunduğu bir bölgede İngiltere ve Rusya'nın kışkırtmasıyla geniş haklar elde etmek, böylece de bağımsızlık sağlamak isteğindeki Ermenilerin çıkarlarına engel olan Abdülhamid'e, yurdumuzun aleyhinde bir sebeple yabancı anarşistler suikast düzenleyince onları övabiliyordu. Kap sömürgesinde İngilizlere karşı bağımsızlık savaşına girişen Boerlerin Transual yenilgisine üzerine Emperyalist hükümeti kutlayabiliyordu. Bunlar onun genel çizgiler dışında politika içeriğine yabancı olduğunu gösterir. Fakat şiirinin yanlış bir seçim yüzünden koyu osmanlıcaya dayanmasına rağmen sağlam bir üslûp yapısı içinde ateşli bir ruhla; iyilik, doğruluk ahlâkına, bilime ve uygarlığa açık özüyle taşıdığı değer yadsınmaz. Bundan başka düşünce hayatımızda haklı ve ileri olan adımların ona bağlanarak yürüdüğü de gerçektir.

Devrim hayatımızdaki bu olumlu işlevine karşılık Fikret'in bir de şanssız yanı vardır. Politik çekişmeler içinde Fikret yanlış yoruma uğrayarak, gerçeğe aykırı kimliklerle de gösterilmiştir. "Tarih-i kadim" tartışmasında Mehmed Akif, kaleme aldığı yergi şiirini sonraları Safahat'tan çıkaracak kadar hoşgörüle bulunduğu halde gericiiler Fikret'i hasım saymakta devam etmişler, fırsat buldukça eserine saldırmışlardır. Marksistler ve materyalistler de Fikret'i kendilerine mal etme çabasında bulunmuşlar, onun eserinden kuvvet almaya çalışmışlardır.

Doğumunun 100 yıldönümü dolayısıyla yeniden anılırken, Tevfik Fikret'in dogmatik görüşler dışında bütün olarak ele alınması dil ayrılığı yüzünden eserini gereğince tanımayan genç kuşağa örnek alınacak pek çok yönü olan dikkat çekici bir portre tanıtacaktır.

